

Danijela Tamše

Marko Štampihar: Portret nomada: Deleuzova socialna filozofija.
Ljubljana: Založba Krtina, Krt, 2013.
256 strani, (ISBN 978-961-260-071-6), 22 evrov

»Polemika ni prepir med dvema govorcema, katerih vsak zastopa »svoje stališče«, brani »svoj položaj« in skuša dokazati protislovnost nasprotnikovih postavk. Ni merjenje moči, kjer eden od sogovorcev postane zmagovalec, medtem ko mora drugi priznati njegovo premoč. Polemiko razumem zlasti kot ustvarjanje razlike, difference – polemika je diferenciacija« (Štampihar 2013, iz opombe na straneh 145–146).

Naj bo ta recenzija polemična diferenciacija!

S filozofijo Gillesa Deleuza se v Sloveniji precej ukvarjamo, vendar kljub temu še vedno izrazito premalo. Premalo se ukvarjamo z Deleuzom revolucionarjem filozofom in verjetno ravno v pravšnji meri z Deleuzom filozofom, ki morda tu in tam sramežljivo postaja nosilec antitotalitarne misli. Deleuze vsaj v Evropi, če že ne širše, velja za enega najpomembnejših teoretskih virov antiavtoritarnih družbenih gibanj, ki za navdih svojega osvobajajočega delovanja jemljejo njegovo filozofijo postajanj, srečanj, singularnosti, telesnosti, ljubezni, etike, difference, multiplicite, nomadizma, resnice in politike – na kratko in kot jo poimenuje avtor monografije, ki jo imamo pred sabo, socialne filozofije.

Marko (Mare) Štampihar, profesor filozofije na Gimnaziji Bežigrad, v svojem delu odpre pot natanko takemu branju Deleuzove filozofije, kot ga opisujemo zgoraj. Znano dejstvo je, da je Deleuze dela svojih predhodnikov in sodobnikov vedno bral skladno s svojo filozofsko mislijo, torej kot da je vsako branje posebej (dobrodejno) srečanje, ki ustvarja sebi lastno ravnino, polno intenzivnosti in postajanj. To narekuje, da ga tudi mi beremo tako – branje Deleuza je tako vedno znova hkrati tudi sprejemanje odločitve o tem, s katerim delom njegove filozofije želimo vstopiti v proces postajanja. Štampiharjeva izbira je prvovrstna: odločil se je, da bo postajal z najpregnantnejšim delom Deleuzove filozofije in skozi njega, in sicer tistim, ki odpira pot transformativnim praksam kreacije novih konceptov oziroma – če je filozofija praksa in praksa filozofija te iste kreacije – transformativni filozofiji.

Monografija je v grobem razdeljena na dva dela; v daljšem prvem se avtor ukvarja s tistimi singularnostmi Deleuzove misli, iz katerih neizbežno izhaja, da je politično »tisto delovanje v skupnosti, ki ima za cilj doseganje nekega skupnega (občega) dobrega, ki torej ni zgolj dobro za nekega posameznika ali neko posamezno skupino ljudi« (glej opombo na strani 36), hkrati pa vsebuje mobilizacijsko dimenzijo, ki nas spodbuja k tej političnosti, ki je vedno politika organizacije srečanj in nikoli politika reda. Načeloma zamejujočega transcendentnega reda in neskončne imanentne organizacije je sicer posvečen del šestega poglavja z naslovom *Politika: subjekt, množstvo, srečanje*. To je po našem mnenju najpomembnejše za razumevanje potenciala, ki ga ima Deleuzova filozofija za prakse, ki jih avtor imenuje za emancipatorne, sami pa bi jih zaradi navezave procesa emancipacije na koncept identitete raje imenovali osvobodilne, saj gre natanko za »kreiranje samoorganiziranih občestev singularnosti« (str. 126), torej za čista postajanja, in ne za identitete. Za razumevanje tega poglavja, ki ga za kreacijo novih političnih praks oziroma filozofij razumemo kot ključnega, pa je nujno razumevanje nekaterih ostalih Deleuzovih predpostavk in konceptov – te avtor s preciznostjo, ki ne bi bila mogoča brez odličnega poznavanja Deleuzovega opusa ter njegovih srečanj s Spinozo, Nietzschejem, Bergsonom in Foucaultom (pa tudi s kom drugim), pretresa v prvih petih in naslednjih dveh poglavjih. V njih poleg akta samega filozofiranja obravnava tudi Deleuzovo razumevanje etike in resnice

kot imanentnih postajajočih substanc, pri čemer etika »temelji na problemu pravilne odločitve« (str. 94), resnica pa je vedno proizvedena in neločljivo vezana na idejo, ki je vgnezdena v »konkretno singularnost« (str. 43). Avtor prav tako vpelje koncepta singularnosti in diference kot notranje vitalne razlike, brez katerih ne moremo razumeti procesa postajanja, saj ostajamo zaprti v izključujoči logiki zunanje identifikacijske razlike, v kateri prevladuje logika A-neA. Kot nevedni učitelj, ki ga sicer obravnava v sedmem poglavju, se sreča z bralcem in ga popelje na nomadsko popotovanje, poglobitveni del katerega je spoznanje, da

ima vsako misleče bitje (bitje, ki si prizadeva vztrajati na kar najvišji stopnji moči mišljenja-delovanja) dvojno ali podvojeno bivanje. Kot subjekt družbenih praks je njegova eksistenca določena z njimi, potopljena je vanje, vendar nikoli do te mere, da ne bi s kar najbolj preciznimi in smelimi udarci kladiva vselej poskušal te prakse predrugačiti, preobraziti smisel, znotraj katerega se te prakse (re)producirajo, pokazati na tisto prazno mesto *ne-smisla* (in točko stika, kjer sta samo življenje in to prazno mesto kakor nerazločena, da bi se sploh še lahko proizvedel kak smisel), ki šele omogoča vsako izvrsnost mišljenja-delovanja in vsako preobrazbo, katere *telos* je pritrjevanje življenju (str. 28–29).

Prvi del monografije je tako dobro premišljeno seznanjanje bralca z osnovnimi koncepti Deleuzove naslovne socialne filozofije, ki jo avtor razume kot osnovni del družbenih gibanj: »/N/i zunanja refleksija niti o stanju stvari niti o ‚danih možnostih‘, ampak se kot teorija dogodka /.../ umešča v samo notranjost družbenih samoorganizacij ali političnih misli-praks« (str. 172). Še posebej hvalevredna je ideja »refrenov« oziroma »ritornellov«. Kot pravi avtor, ne gre za »ponavljanje že povedanega«, ampak za »re-afirmacijo Ideje, ki vodi [naše] pisanje« (opomba na str. 38). Refreni so krajši zapisi ob koncu poglavij, ki zajamejo bistvo povedanega, s čimer zarisujejo rdečo nit monografije in tako bralcu lajšajo potencialno vračanje v besedilu. Žal se zadnji dve poglavji zaključita brez njih, kar je verjetno posledica njihove kratkosti.

Drugi, krajši del monografije sestavljajo štiri singularnosti, v katerih avtor ponovno premisli temelje Deleuzove filozofije. Ti eseji so pravzaprav eksperiment: avtor se v stilu deleuzijansko-guattarijevskih platojev prek Deleuza sreča z Badioujem, Kundero, Spinozo ter pošastjo kapitalističnega izkoriščanja in nadzora. Eksperiment ocenjujemo za razmeroma uspešen: morda bi predvsem prvi esej potreboval nekaj dodatne vaje v slogu ter natančneje definirano povezavo med Badioujevimi deli in Borgesovo poezijo. Ostale tri singularnosti so v užitek, pri čemer zadnji plato presega druga dva: na trinajstih straneh končnega šprinta več kot dvesto strani dolgega maratona avtor zadene srž radostnega srečanja med Deleuzom in Spinozo. Zaključek monografije ne bi mogel biti boljši, saj se ravno v njem pokaže vsa vitalnost revolucionarne misli, ki je danes aktualnejša kot kadarkoli prej.

Neverjetni vsebinski izčrpnosti navkljub pa v delu pogrešamo pomemben del Deleuzove socialnofilozofske misli, ki bi jo lahko strnili v naslednje ključne besede: micelij, knjiga drevo, kraljevska (državna) in nomadska znanost ter vojni stroj. Umanjkanje nas čudi, ker se avtor zelo resno loteva vprašanja produkcije vednosti v najširšem smislu in ji praktično posveti dve poglavji, drugo z naslovom *Ozmoti in ljubezni do resnice* in sedmo z naslovom *Izkušnja razlike: o učenju*. Res je, da so zgoraj navedene ključne besede v največji meri produkt srečanja med Deleuzom in Guattarjem, vendar brez njih ne moremo razumeti Deleuzovega videnja vloge, ki jo imata vednost in njena produkcija v politični igri razmerij moči. Koncept nomadizma je v delu pogosto in konsistentno rabljen (ne nazadnje nam že naslov daje vedeti, da gre za enega osrednjih konceptov monografije), vendar umanjka razlaga njegove vloge v kreiranju osvobajajočih, rizomatskih vojnih strojev vednosti. Avtor v uvodu pravi, da je Deleuze anarhistični mislec, pri čemer anarhizem definira kot »idejo, ki je hkrati vprašanje, saj ne ponuja nečesa že vzpostavljene ... /.../ Odgovor na vprašanje anarhizma je lahko samo ustvarjanje novih situacij ali možnosti za življenje, ki bodo nastajali, zvesti ideji univerzalne človeške emancipacije in solidarnosti« (str. 18). Toda ali niso eden od pogojev za ustvarjanje takih situacij ravno nomadski

vojni stroji vednosti? Verjamemo, da je avtor imel dobre razloge, da omenjenih konceptov v svojo analizo ni vključil, žal pa nam ostajajo skriti.

Sklenemo lahko, da je monografija Marka Štempiharja kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki pa so glede na celoto razmeroma minorne, vsekakor izredno dragocen prispevek k razumevanju pomembnosti filozofije Gillesa Deleuza za antiavtoritarne, postajajoče militantne prakse, ki naj se napajajo tudi z njo.

Igor Vobič

Bernard Nežmah: Časopisna zgodovina novinarstva: na Slovenskem med letoma 1797–1989. Ljubljana: Študentska založba, 2012. 408 strani, (ISBN 978-961-242-558-6), 35 evrov

V znanstveni monografiji Časopisna zgodovina novinarstva: na Slovenskem med letoma 1797–1989 se Bernard Nežmah, novinar in komentator Mladine in Studia City na Televiziji Slovenija ter docent na Filozofski fakulteti in Fakulteti za medije v Ljubljani, zgodovine novinarstva loteva skozi kontekstno občutljivo analizo izbranih časopisnih prispevkov in s kritično pozo do dosedanjega zgodovinopisja v tem okviru. Raziskovanje »formiranja časnikarske profesije« na Slovenskem (I. del), proučevanje boja za svobodo tiska v času socialistične Slovenije (II. del) in analiziranje novinarskih žanrov »rojstnega dneva vladarjev« in gledališke kritike (III. del) temelji na bogatem korpusu časopisnih prispevkov iz zadnjih dveh stoletij, ki pa ga Nežmah vpenja v konceptualno in metodološko šibak analitični okvir.

Čprav avtor obljublja, da ne bo izhajal iz »sodobnih definicij in razumevanja novinarstva, ki bi jih aplicirali v zgodovino« (str. 10), se zdi, da natančno branje knjige ponuja ravno to, saj avtor proučevanje pojavov, odnosov in procesov zgodovinsko postavlja v teoretski in ontološki vakuum ter tako posredno analitično favorizira zdaj prevladujočo paradigmo novinarstva, ki izhaja iz nekakšne mešanice liberalnih in libertarnih idej državljanstva in demokracije. Hkrati Nežmah skorajda ne namenja pozornosti metodologiji, tako da bralcu prepušča odgovora na vprašani, zakaj je »vredno slediti Braudelovi zgodovinski šoli Annales« (str. 10) in ne na primer njenim kasnejšim revizijam ter kako jo je avtor uporabil v svojem raziskovalnem dizajnu. Poleg tega avtor ignorira dela uveljavljenih slovenskih avtorjev, kot so na primer Smilja Amon, Karmen Erjavec, Dejan Jontes, Andrej Pinter, Maruša Pušnik, Slavko Splichal in France Vreg (po abecednem vrstnem redu priimkov), ki skozi diahron prerez analizirajo konceptualni razvoj tiska in družbeno vlogo slovenskega novinarstva v fluidnem času in prostoru, pri čemer se Nežmah le obregne ob, kot pravi, »številne zgodovinarje novinarstva«, ki da »bralcem ponujajo le shematične ocene posameznih časnikov, urednikov in časnikarjev«, kar »potem producira trivialne konstatacije in dihotomije« (str. 9). Kljub tem pomanjkljivostim je Nežmahova monografija v treh le deloma delih polna pomenljivih podrobnosti iz časopisne zgodovine novinarstva na Slovenskem, ki jih avtor reflektira v načelno kritičnem odnosu do prevladujoče zgodovine novinarstva kot biografije oblasti.

V prvem, najboljšejnem delu, ki obsega 31. poglavij na 253 straneh, se monografija »zgodovine dogodka in formiranja časnikarske profesije« loteva z analizo novinarskega upovedovanja v izbranih obdobjih, »ki pa se ne dogajajo vedno v linearni osi, ampak potekajo prav aciklično« (str. 10). Tako Nežmah ponuja analizo časnikarske logike skozi čas, toda ne le, o čem novinarji in drugi časnikarji pišejo in kako to počno, temveč tudi, česa v tisku ni. Četudi je avtor pri tem občutljiv na zgodovinski kontekst in razmerja moči v posameznih obdobjih, njegovo zgodovinopisje ekspresnih etap zanemara paradigmatško raznovrstnost razvoja slo-